

3. Малік М. Й. Кадровий потенціал аграрних підприємств: управлінський аспект: монографія / М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк. – К.: ННЦ “Інститут аграрної економіки”, 2005. – 368 с.
4. Бурик А. Ф. Формування мотивації праці в аграрних підприємствах: монографія / А. Ф. Бурик, Н. О. Петренко. – Умань: Сочинський, 2009. – 179 с.
5. Воронянська А. П. Мотивація праці в сільськогосподарських підприємствах: монографія / А. П. Воронянська: Полтава, Полтав. ун-т спожив. кооп. України, 2008. – 141 с.
6. The Information Technology and Innovation Technology Foundation (2013). 25 Recommendations for the 2013 America Competes Act Reauthorization [Electronic resource]. – The mode of access: <http://www.itif.org/publications/25-recommendations-2013-americancompetes-act-reauthorization>.
7. Павленко А. Ф. Дослідницькі університети: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні: монографія / [А. Ф. Павленко, Л. Л. Антонюк, Н. В. Василькова, Д. О. Ільницький та ін.]; за заг. ред. д.е.н., проф. А. Ф. Павленка та д.е.н., проф. Л. Л. Антонюк. – К.: КНЕУ, 2014. – 350, [2] с.
8. The Bailey Group Research, March 2015 [Electronic resource]. – The mode of access: <http://bailey.chem.uconn.edu>.
9. SHL Talent Measurement Survey, 2015 [Electronic resource]. – The mode of access: <https://www.cebglobal.com/shl/us/expertise/consulting-services>.
10. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/rp/sz_br/sz_br_u/piprs_2015_u.htm.

ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ НА СТАНОВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ У ФАХІВЦІВ – АГРАРІЇВ

Книш І.В.

к. ф.н., доцент кафедри філософії та соціології
Сумський національний аграрний університет

Розвиток та подальше існування суспільства багато у чому залежить від рівня виховання та освіченості громадян держави, від знання правових, моральних, культурних та етичних норм. Все це сприяє регулюванню ставлення людей до природи та суспільства, вмінню застосовувати отримані знання та духовні цінності у повсякденному житті та професійній діяльності, відповідно до їх цілей та ідеалів. Рівень освіти населення та забезпечення можливостей його отримання виступають суттєвими базовими показниками розвитку суспільства. Тільки завдяки освіті стає можливим накопичення, наслідування та збереження наукових знань, культурних та духовних цінностей, моральних норм. Характер освіти та виховання в суспільстві визначається потребами та розвитком суспільного життя. Однією з причин появи кризи, яка виникає у взаєминах між людиною та природою, на наш погляд, є недосконала система культурних і психологічних механізмів. Їх можна подолати через впровадження етичної складової наукового світогляду в систему освіти та виховання. Таким чином, екологічна освіта та екологічне виховання мають стати ключовими та перетворитися на одну з необхідних передумов вироблення екологічного мислення у фахівців – аграріїв, які навчаються у навчальних закладах вищої та професійної освіти.

Актуальність даного дослідження полягає в тому, що, на нашу думку, осмислення й розуміння причин і можливих шляхів вирішення екологічних проблем неможливе без всебічного аналізу становлення та розвитку як природознавства, так і світоглядного елемента у системі Людина – Природа, у самій потребі модернізації екологічної освіти та екологічного виховання, які, на нашу думку, мають стати ключовими та перетворитися на одну з необхідних передумов становлення екологічного мислення у фахівців – аграріїв, які навчаються у навчальних закладах вищої та професійної освіти. Тобто екологічна проблема, безумовно, є світоглядною, і її вирішення пов'язано, насамперед, з освітнім аспектом. Актуальність світоглядного дискурсу зумовлена, у першу чергу, тим, що даний процес має сприяти становленню нового світогляду і нового мислення, яке б зняло протиріччя між духовним і матеріальним (у даному випадку технологічним) факторами.

Вибір загальних напрямків концептуалізації нової філософської парадигми освіти для фахівців – аграріїв, на нашу думку, передбачає розв'язання:

- проблем нового розуміння природи людини, яка пов'язана з перебудовою всього освітнього процесу і гуманізацією освітньої практики;
- проблем соціокультурного переосмислення взаємин, які виникають між людиною та суспільством, з радикальною переоцінкою смислу освіти як укорінення індивіда в своєму соціокультурному оточенні та онтологізацію цих відносин через визнання їх екзистенціального смислу для кожного індивіда;
- проблем взаємовідносин між людиною та природою, що становить ціннісні основи сучасної системи освіти і має з'єднати основні виміри людського існування.

Попередня тоталітарна система освіти вичерпала свій потенціал і зараз має бути здійснене радикальне переосмислення освітньої теорії і практики на базі нових теоретико-методологічних і світоглядних підходів з метою відновлення функціональності освітньої системи в умовах виникнення нових соціальних потреб. Тобто мова йде про характер інноваційного процесу в освіті фахівців – аграріїв, який має формуватися на таких засадничих принципах: становлення антисайєнтистської методології освіти; становлення освіти як фактора розвитку культури, в тому числі й розвитку освіти як діалогу та полілогу культур.

Фактично ж мають змінитися відносини людей з навколишнім середовищем (природним та соціальним). Тому в постнекласичний період розвитку освіти М. Романенко [9, 71–82] виокремлює цілу низку проблем сучасної філософії освіти, яку також, на нашу думку, можна застосувати щодо підготовки фахівців – аграріїв, які навчаються у навчальних закладах вищої та професійної освіти:

1) комплекс проблем соціально-онтологічного, екзистенціального характеру:

проблема взаємозумовленості парадигми розвитку освіти та парадигми розвитку суспільства в цілому;

проблема конституювання освіти як механізму розвитку людства, проблема пошуку шляхів випереджального розвитку системи освіти та механізмів її впливу на інші соціальні структури;

проблема комплексного дослідження механізмів взаємодії освіти з іншими соціальними системами, в результаті якої має утвердитися усвідомлення провідної культуротворювальної ролі освіти в сучасному суспільстві;

проблема статусу освіти в рамках культури;

2) комплекс проблем аксіологічного спрямування:

проблема визначення сутності людини та ціннісних основ як її саморозвитку, так й існування в соціальному та природному оточенні, носить комплексний характер, з'ясовуючи екзистенціально-онтологічну проблематику філософії освіти з питаннями формування ціннісно-орієнтаційних основ освітньої діяльності в суспільстві;

проблема цілепокладання на основі виявлення основних світоглядних тенденцій та можливих оптимальних варіантів їх співвідношення, з якими необхідно скоректувати автономні цілі освітніх систем;

проблема людського виміру освітньої системи та освітньої діяльності;

проблема професійно редукованої системи освіти – проблема розколу культури на гуманітарну та технічну;

проблема педагогічного спілкування;

3) комплекс проблем гносеологічного характеру: пов'язаний із завданнями когнітивної інституалізації філософії освіти як системи знань і включає питання виділення предмета, методу науки, її категоріального апарата, відносин із суміжними дисциплінами, міжпредметних зв'язків тощо:

проблема набуття філософією освіти конкретного практичного виміру в цілому;

проблема технологізації педагогічного процесу;

проблема створення неперервної системи освіти з використанням як сукупності освітніх закладів, так і всього освітнього простору суспільства;

проблема практичного проектування освітніх систем, процесів та програм;

4) комплекс проблем, пов'язаних із соціальною організацією функціонування філософії освіти.

Проте сучасне осмислення предметного поля філософії освіти неможливе без ретельного аналізу сучасного стану освіти фахівців – аграріїв, які навчаються у навчальних закладах вищої та професійної освіти, та виявлення у ній деструктивних моментів.

Освіта уявляє собою процес придбання знань, вмінь, навичок та формування світогляду. Таке тлумачення дає В. Огнев'юк українському поняттю освіта (від укр. світло, світоч, свічадо) на противагу лат. “os” – кістяк, хребет, основа і “vita” – життя [5, 3]. Тому в цьому контексті освіту можна тлумачити як процес придбання знань про екологічні проблеми, причини їх виникнення, необхідність та можливості їх вирішення. Процеси, які відбуваються в освіті, стосуються і екологічної освіти зокрема, оскільки через освіту людина здобуває знання про стан навколишнього середовища та намічає можливі шляхи подолання глобальних проблем, в тому числі екологічних.

Екологічна освіта має сприяти, на нашу думку, формуванню у студентів екологічного світогляду.

Екологічний світогляд – це бачення ретроспективи, сучасного стану та перспективи відносин, які виникають між людиною та природою. Цей світогляд визначає стратегію й тактику природокористування та збереження природи. В цей період існують, як зазначає Б. Міркін, чотири варіанти екологічного мислення:

алармизм, який пропонує песимістичний погляд на майбутнє: забруднення навколишнього середовища та вичерпання його ресурсів призведе до загибелі людства;

сцієнтизм (технократичний підхід), який є найоптимістичнішим поглядом на майбутнє: наука вирішить усі питання – вичерпаність ресурсів, забруднення навколишнього середовища тощо. Представники цієї течії вважають, що у світі “без природи” можуть нормально існувати 30 і більше мільярдів людей;

консерваціонізм – радикальний екологічний світогляд, представники якого вважають, що людство повинно повернутися “назад до природи”, зі скороченням людства до 500 мільйонів людей, що дасть змогу різко зменшити тиск на природу.

екологічний реалізм – цей світогляд базується на визнанні реалій багатонаціонального світу. При екологізації усіх сфер людської діяльності можливо побудувати світове суспільство сталого розвитку, в якому будуть забезпечені нормальні умови життя для 10–12 мільярдів людей. В цьому світовому суспільстві відбудеться коадаптація людини та природи (Н. Мойсєєв) з формуванням квазістійкої біосфери [4, 36–37].

На основі оптимістичних точок зору виникає проблема або повернення до природи, або створення суспільства сталого розвитку, що відповідає інтенціям коеволюції та універсального еволюціонізму, а з песимістичних поглядів актуалізується потреба у скороченні кількості людства, що неможливо навіть припустити, тому що це призведе до етичного та морального падіння людини.

Знаходячись на близьких методологічних позиціях, М. Кисельов і В. Панов вводять поняття “*екологічної свідомості*”. Під нею М. Кисельов розуміє усталену й усвідомлену систему уявлень про стан природного довкілля, здатність (індивідуальну або колективну) до адекватного розуміння органічного зв'язку між людиною та природою і використання екологічних знань та переконань у всіх без винятку сферах практичної діяльності [1, 11]. Одним з головних засобів формування екологічної свідомості в суспільстві, на його думку, має бути “система екологічної освіти та екологічного виховання” [1, 12].

В. Панов дає таке визначення екосвідомості – “це сукупність (система) уявлень (як індивідуальних, так і групових) про взаємозв'язки в системі “Людина–Природа” і в самій природі; існуючого ставлення до природи; відповідних стратегій та технологій взаємодії людини з природою; екологічно орієнтованих життєвих цінностей, що визначають потреби екологічних дій (вчинків)” [6, 8].

Він виокремлює два види екологічної свідомості:

антропоцентричний тип екосвідомості визначається протиставленням людини і природи,

сприйняттям природи як об'єкта, на який скеровані дії людини (суб'єкт-об'єктний тип взаємодії), “позбавлення” природи юридичних прав, прагматичний характер мотивів та цілей взаємодії з природою;

екоцентричний тип екосвідомості характеризується відсутністю протиставлення людини та природи, сприйняттям природи як рівноправного суб'єкта взаємодії з людиною (суб'єкт-суб'єктний або суб'єкт-породжувальний типи взаємодій), поширенням етичної складової на світ природи, балансом прагматичних і непрагматичних мотивів та цілей взаємодії з природою.

Тобто, антропоцентричний тип екологічної свідомості притаманний неокласичному періоду розвитку екологічного знання, а екоцентричний – постнеокласичному.

В. Поздняков зазначає, що “освіта передбачає роботу, яка спрямована на самого себе, адже шлях у світ є водночас і шляхом до себе, відкриття себе, “вислуховування” своєї природи і духовності, відкриттям у собі нових сил, здібностей, відчуттів, переживань. Цей творчий акт має завершитися переструктуруванням наявного досвіду людини. Він можливий завдяки культурі, носієм якої є людина. Особливе місце в цьому процесі належить філософії як формі самопізнання культури, її світоглядної основи. Важливою є також і роль філософії як людинотворчого потенціалу освіти” [7, 12].

Г. Пустовіт стверджує, що для створення єдності між природничо-науковим і соціогуманітарним знанням у поєднанні з екологією, як самостійною багатоаспектною й міждисциплінарною галуззю знань про довкілля є важливою умовою розв'язання комплексу екологічних, біотичних і педагогічних проблем. Він виокремлює принципи організації навчально-виховного процесу:

відповідності навчального змісту соціально-педагогічним реаліям передбачає орієнтацію навчально-виховного процесу у позашкільних навчальних закладах на реальні можливості соціуму у формуванні готовності особистості до ефективного розв'язання власних життєвих проблем, зокрема екологічних;

особистісної орієнтації передбачає врахування загальних законів психічного розвитку у специфічних процесах індивідуального розвитку окремої особистості;

життєвої смислотворчої самодіяльності передбачає формування особистості як творця і проектувальника свого життя, який може приймати рішення і нести за них відповідальність та самовдосконалюватись;

соціальної та особистісної значущості діяльності особистості в довкіллі передбачає формування особистості як повноцінного й активного члена суспільства, який спрямовує свою діяльність на його благо, без порушень рівноваги в системі “природа-людина-суспільство”;

акмеологічний принцип передбачає орієнтацію освіти та виховання учнів на найвищі морально-духовні досягнення суспільства з врахуванням їхніх індивідуальних можливостей;

принцип технологізації передбачає послідовність навчально-виховних дій педагога у відповідності до індивідуальних інтересів і запитів учнів, що забезпечує організовані ним дії вихованців, спрямовані на досягнення системи виховних цілей [8, 14].

Всі ці світоглядні філософські позиції щодо освіти є засадничими основами формування екологічної свідомості. Екологічна освіта має сприяти виробленню екологічного мислення через становлення екологічного світогляду.

В. Кремень наполягає на необхідності певним чином змінити саму освіту. Окрім засвоєння певної суми знань виникає потреба навчити учнів самостійно отримувати освіту, розвивати потреби до самоосвіти та самовдосконалення [1, 36].

Об'єктивні закономірності розвитку суспільства на межі XX і XXI ст. викликали, за словами В.Г. Кременя, необхідність науково обґрунтованого розв'язання низки кардинальних проблем:

1. Забезпечити високу функціональність людини в умовах, коли зміна ідей, знань і технологій відбувається набагато швидше, ніж зміна поколінь. Віднайти раціональні схеми співвідношення між прискореним зростанням знань, нових технологій і здатністю людей

творчо підходити до їх використання.

2. Забезпечити оптимальне співвідношення між локальними та глобальними соціально-економічними проблемами, щоб людина, формуючись як патріот своєї країни, відчувала відповідальність за щастя, добробут у всьому світі.

3. Сформувати на загальносуспільному й індивідуальному рівнях розуміння людини як найвищої цінності, від якої залежить успішність суспільно-економічного розвитку.

4. Виробити у людині здатність ефективно діяти в умовах нових суспільно-економічних реалій (глобалізації, інформатизації, високих технологій).

5. Мінімізувати асиметрію між матеріальністю і духовністю, культивування у кожної особистості національної гідності, культури спілкування та ін. [2; 102-103]

XXI ст. висуває нові вимоги до освіти фахівців - аграріїв, але й надає нові можливості для освітньої діяльності. Передусім це пов'язано із сучасними інформаційними технологіями, комп'ютерною технікою, що використовується і як засіб набуття комп'ютерної грамотності, і як засіб вивчення предметів, і як шлях до знань і досвіду людства, і як засіб дистанційного навчання. Нові завдання освіти вимагають застосування інноваційних освітніх технологій, які базуються на фундаментальних епістемологічних і герменевтичних аспектах екологічної освіти та екологічного виховання. Органічною стає потреба в узаконенні множинності освітніх траєкторій, варіативності методик щодо підготовки фахівців - аграріїв (кейс-системи, тренінгові технології, тьюторство, фасилітація, модерація). Має розширюватися застосування досвіду світової освіти, зокрема кредитної системи як можливості вибору студентом дисципліни і викладача. Треба враховувати інтеграційні процеси в європейській і світовій екологічній освіті та екологічного виховання. Стандарти освіти та виховання мають збагачуватися шляхом диференціації учасників навчального процесу за рівнем підготовки. Активніше необхідно впроваджувати індивідуальні й "поглиблені" програми для обдарованих особистостей, відходити від усереднення фахівців - аграріїв, які навчаються у навчальних закладах вищої та професійної освіти.

З наведених тлумачень понять освіти на основі суспільного, індивідуального та культурного досвіду з врахуванням досягнень науки можливо підійти до проблеми екологічної освіти фахівців - аграріїв. Саме екологічна освіта та екологічне виховання відображають нерозривність зв'язку між суспільством і природою, між гуманітарними та природничими знаннями. У цьому розумінні можна подивитись на екологічну освіту та екологічне виховання як на процес придбання, з одного боку, знань про навколишнє середовище, а з іншого – про екологічні проблеми, передбачення їх негативних наслідків, необхідності та можливості їх вирішення в разі виникнення. Таким чином, екологічна освіта та екологічне виховання у фахівців - аграріїв має йти, на нашу думку, у двох напрямках: теоретичне знання як про навколишнє середовище, так і про межі практичного втручання людини в природу. Тобто екологічна освіта та екологічне виховання постають не тільки як суто наукові, й антропологічні проблеми. Екологічний світогляд має сприяти формуванню екологічного мислення, його ноосферізації у фахівців – аграріїв, які навчаються в навчальних закладах вищої та професійної освіти.

Література

1. Кисельов М. М. та ін. Концептуальні виміри екологічної свідомості / М. М. Кисельов. – К.: Парапан, 2003. – 312 с.
2. Кремень В. Г. К обществу знаний – через совершенствование системы образования / В. Г. Кремень. / Социально-экономические проблемы информационного общества. – Сумы: ИТД “Университетская книга”, 2005. – С. 34-48.
3. Кремень В. Г. Філософія освіти XXI століття / В. Г. Кремень. // Освіта України. - 2002. - 28 грудня. – С. 102-103.
4. Миркин Б. М. Мировоззренческая направленность экологического воспитания // Тезисы докладов республиканской научно-практической конференции “Экологическое образование и воспитание в республике Башкортостан”/ Б. М. Миркин. – Уфа: Изд-во “Экология”, 2001. – 197 с.
5. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К.: Знання України, 2003. – 448 с.

6. Панов В. И. О предмете психологии экологического сознания / В. И. Панов // Прикладная психология. – 2000. – № 6 – С. 1–15.
7. Поздняков В. М. Наука і освіта в ноосферній концепції В. І. Вернадського: Автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.02 / Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка / В. М. Поздняков. – К., 2006. – 19 с.
8. Пустовіт Г. П. Теоретико-методологічні основи екологічної освіти та виховання учнів 1-9 класів у позашкільних освітніх установах: Автореф. дис. док. пед. наук: 13.00.07 / Тернопільський національний ун-т ім. В. Гнатюка / Г. П. Пустовіт. – Тернопіль, 2005. – 51 с.
9. Романенко М. І. Філософія освіти. Постнекласична філософсько-освітня парадигма: історичний генезис, теорія, напрями концептуалізації: Монографія / М. І. Романенко. – Дніпропетровськ: Вид-во “Промінь”, 2001. – 180 с.

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ СТУДЕНТОМ І ВИКЛАДАЧЕМ В АУДИТОРІЇ

Колісник С.А.

ст. виладач

Сумський національний аграрний університет

Переважна частина учбової інформації передається від викладача до студента переважно у вербальній формі, що не завжди відповідає інтелектуальним преференціям і пізнавальної мотивації у структурі потреб студента. Такі відомості мають для нього зовнішній характер, сприймаються пасивно і не піддаються рефлексії. Вони взагалі для нього видаються знебарвленими і сприймаються як такі, що не впливають на його майбутню діяльність. Система цінностей накинута ззовні без участі активної позиції молодих людей стає просто тягарем, який скидається після екзамену.

Концепція просто “освіченої” людини стає особливо неефективною та застарілою у мінливому і динамічному середовищі сучасного світу. Готові знання не динамізують мислення і розумових дій, не виконують регулятивні функції і функцію антиципації майбутнього, що приводить до миттєвої дезадаптації індивіда при вирішенні завдань, котрі постають перед ним. В результаті отримуємо стресонестійкого фрустрованого типа, котрий у процесі навчання коливається між нудьгою і страхом, а у послідовний практичній діяльності є не більш ніж “людським фактором”.

Тому головною метою процесу навчання у вузі має стати формування у студента дослідницької позиції, тобто тенденції до пошуку проблем і їх вирішення, вміння формулювати гіпотезу, верифікувати її та користуватись евристикою мислення для визначення майбутніх дій.

Які б цілі не декларувались у конкретній галузі освіти і які б програми не пропонувались, в кінцевому вигляді мета може бути тільки одна – навчити студента мислити і обдуманно діяти. Інакше кажучи передбачається, що після засвоєння навчальних програм у студента має бути сформований певний додатковий ресурс, котрий дозволив би йому, як об’єкту навчання бути більш ефективними у практичній діяльності.

Сучасна система освіти, як правило, виходить з допущення, що досить вибудувати інформаційну базу для навчання і зазначена мета буде досягнута майже автоматично шляхом перенесення (часто екстенсивного) якогось масиву інформації у внутрішній план свідомості студента. Такий підхід був прийнятний у статичному світі, пізнання якого засноване на допущенні, що досить і досвіду заснованому на минулому. Традиція, яка ведеться ще від Сократа з Платоном стверджувала, що досить “знати” і сама інформація підкаже, що треба робити. Але в сучасному нестабільному світі “знання”, котре обернене “назад” важить вже не досить і означає не все. Натепер творчі, операційні, конструюючі і проєктивні аспекти мислення впливовіші, ніж “знання” як накопичена і збережена інформація про цей світ.

Традиційні аналіз і судження мають бути доповнені такими навичками як “оцінка